

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE TRABZON'DA SAĞLIK HİZMETLERİ

Hikmet ÖKSÜZ*

ÖZET

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan askeri ve siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak imparatorluktan ulus-devlet modeline geçiş yapan Türkiye'nin önemli bir taşra kenti olan Trabzon'da, Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık alanında önemli gelişmeler gerçekleşmiştir. Bu dönemin en belirgin özelliği salgın hastalıklara karşı verilen mücadele idi. Bu mücadele bir yandan merkezi ve yerel yönetimler vasıtasıyla sürdürülürken; aynı zamanda Türk Ocağı, Halkevi gibi sivil kuruluşlar aracılığı ile de desteklenmekteydi. Bu çalışmamızda, eldeki mevcut belge, bilgi ve arşiv vesikalarından yararlanarak, Trabzon'un Cumhuriyet dönemindeki (1923-1938) sağlık hizmetleri açısından bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, Numune Hastanesi, Halk Sağlığı.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde salgın hastalıklara karşı yürütülen kapsamlı mücadele 19. yüzyılın ilk yarısında başlamış ve 1838'de, Karantina Meclisi'nin kurulmasıyla kurumsal kimliğine kavuşmuştur. Bunu bir süre sonra taşradaki örgütlenmeler izlemiştir. Bunlardan biri olmak üzere, 1869 tarihinden itibaren Trabzon Belediyesi örgütü içinde hem Karantina Teşkilatı'nın kurulduğu, hem de Belediye Tabipliği'nin oluşturulduğu görülmektedir.

Dışa açık bir liman kenti olması nedeniyle Trabzon'da sıklıkla salgın hastalıklara rastlanmaktaydı. Bu yüzden kentteki Karantina Teşkilatı'nın güçlendirilmesine özel önem verilmiştir. 1889-1890'da kentte yaşanan kole-

---

*Doç. Dr., KTÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, TRABZON.

ra salgınında ölü sayısının çok olması çalışmaları hızlandırmıştır. Mücadelelenin yaygınlaştırılarak daha etkin hale getirilmesi amacıyla harap durumda bulunan mevcut Karantina binasının tamiri için 1901’de merkezden para istenmiş, uzun bir tamir sürecinden sonra 1908’de bina yenilenebilmiştir.

Kenti tehdit eden bir diğer salgın hastalık ise Frengi’dir. Bu hastalığa karşı ciddi tedbir almak amacıyla bir frengi hastanesinin yapımı için İstanbul’dan para talep edilmiş, ancak sonuç alınamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı içerisinde, 1916-1918 yılları arasında yaşanan Rus işgali ve muhacirlikte Trabzon ve çevresi veba, sıtma ve İspanyol nezlesi gibi önemli salgın hastalıklarla karşılaşmıştır. Bafra’dan Of’a kadar uzanan bölgede halkın % 20-30’u sıtmaya yakalanmıştı. Sıtmaya karşı mücadele için merkezi Samsun’da olan bir enstitü ile buraya bağlı olarak çalışmak üzere Bafra, Çarşamba, Terme, Fatsa, Ünye, Ordu, Giresun, Tirebolu, Vakfikebir, Trabzon ve Of’ta laboratuvarlar kurulmuş, bunlara uzman birer doktor ile gereği kadar sıhhiye memuru atanmıştır.¹

Muhacirlik günlerine tanıklık eden Muzaffer Lermioğlu hatıratında sağlık meselesi ile ilgili olarak özetle şöyle bir tablo ortaya koyar:

“Muhacirlikten dönenlerin Çarşamba, Terme, Bafra taraflarından gelenlerin hemen hepsi sıtmalı, dalakları kabarmış halde idiler, fakat asıl korkunç olanı frengi hastalığı idi. Frengi hastalığı salgın haline gelmişti. Frengi salgınına önlemek için tedbir almak üzere Trabzon ileri gelenleri bir toplantı yapmak zorunda kalmıştı. 25 Ekim 1918 günü Hilaliahmer Cemiyeti’nde Trabzon Mebuslarından Nemlizade Hacı Osman Efendi’nin başkanlığında, Eyüpzâde İzzet, Kofidi, Hatipzade Mustafa, Kitapçızâde Mehmet, Dr. Bahri, Reşit Tarakçıoğlu, ne gibi tedbirler alınmasının faydalı olacağı üzerinde 4 saat konuştuk. Sonunda kadınlar için ayrı, erkekler için ayrı olmak üzere iki frengi hastanesinin açılmasına karar verdik. 1919 yılı başlarında hemşerimiz Dr. Mehmet İbrahim Bey hükümet doktoru idi. Bu vatanperver ve işinin ehli olan zat bir taraftan köylerdeki cinayet keşiflerine götürülür, yorgunluk bilmeyen cansiperane bir himmetle her hastaya geceli-gündüzlü yardıma koşardı. Mehmet İbrahim Bey ilk ve ortaokullarla Öğretmen Okulu öğrencilerinin, öğretmenlerinin de doktoru idi. O, bu hizmetleri parasız yapardı. Daha sonraları Öğretmenler Birliği Derneği’nde ve Türk Ocağı’nda haftanın bir günü bedava hasta muayene ve tedavi eder, öğretmenler ve Türk Ocakları ile birlikte köyleri gezer, halkın sağlığına bedava çalışırdı.”

1921 yılı resmî istatistiklerinde Trabzon vilayetinin % 5’i frengili

¹Veysel Usta, “Tanzimattan Cumhuriyet’e Trabzon’da Sağlık”, *Anadolu’nun İlk Tıp Gazetelerinden Hekim*, Hazırlayan: Mustafa Çulfaz, Serander-Trabzon Tabip Odası Yayınları, Trabzon 2007, s.XXI.

²Geniş bilgi için bkz. Muzaffer Lermioğlu, *Açaabat-Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, İstanbul 1949, 329 s.

%15'i malaryalı ve %5'i de vereme yakalanmış idi ki, bu genel nüfus içerisinde oldukça yüksek bir orandı.³

Uzun süren savaş, muhacirlik ve üretimin düşmesi gibi nedenlerin bir araya gelmesiyle Trabzon halkı oldukça zor günler geçirmiştir. Hilaliahmer Cemiyeti'nin Trabzon'a gönderdiği İmdat Heyeti 1919-1922 yıllarında kente gıda yardımı yaptığı gibi, tıbbî yardımlarda da bulunmuştur. Cemiyetin açtığı İmdat Heyeti muayenehanesinde, lekeli humma, çiçek, verem, frengi ve malarya gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanmış hastalar tedavi edilmiştir. 1922 yılı içerisinde Rusya kaynaklı yeni bir kolera salgını görülmeye başlanmış ve Güney Rusya, Novorosiski, Tuapse ve Batum'dan gelen yolcuların sağlık kontrollerinden geçmesi zorunluluğu hasıl olmuştur.

1922 yılında Trabzon vilayet tabibi, kentin sağlık sorunlarıyla ilgili olarak kaleme aldığı bir yazıda Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Trabzon'da yaygın hastalıklar hakkında bilgi verirken salgın ve mevsimlik hastalıkları teker teker ele alıp bu hastalıkların yaygınlık dereceleri ve görülen vakalar hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Sayılan hastalıklar arasında lekeli humma, çiçek, verem, frengi ve malarya gibi bulaşıcı hastalıklar vardı. Sıhhiye müdürüne göre, bu hastalıklardan büyük bir kısmı savaş sırasındaki göçlerle yöreye taşınmıştır. Bu hastalıklar dışında mevsimlik hastalıklardan da söz edilmektedir.⁴

Cumhuriyet Döneminde Trabzon'da Sağlık Hizmetleri

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan askerî ve siyasî gelişmelerin bir sonucu olarak imparatorluktan ulus-devlet modeline geçiş yapan Türkiye'nin önemli bir taşra kenti olan Trabzon'da Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu dönemin en belirgin özelliği salgın hastalıklara karşı verilen mücadele idi. Bu mücadele ağırlıklı olarak merkezî ve yerel yönetimler vasıtasıyla gerçekleştiriliyordu.⁵

Belediye, Mart 1923'te Trabzon'da bulunan sağlık birimlerinde çalışanları bir araya toplayarak salgın hastalıklara karşı alınması gerekli tedbirlere karar vermişti.⁶

1923 yılı ortalarında Zonguldak'a tayini çıkan Operatör Nihat Sezai Bey'in yerine göreve gelen Belediye Tabibi Neşet Bey tarafından salgın hastalık tehlikesine karşı ciddi önlemler alınmıştır.⁷

Neşet Bey'in ilk icraatlarından birisi 1925 yılı bütçesinde belediyeye ait 25 yataklı bir hastane yapılması için para ayrılmasını sağlamak oldu.

³ *Genç Anadolu Mecmuası*, Sayı:1, Yıl: 1337 (1921).

⁴ Usta, *a.g.m.*, s.XXIII.

⁵ Rahmi Çiçek, *Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Trabzon'da Yerel Yönetim*, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 1998, s.84-89.

⁶ *İstikbal Gazetesi*, 16 Mart 1923.

⁷ *İstikbal Gazetesi*, 2 Şubat 1923; 17 Ağustos 1923.

Belediye bütçesi ile bu işin gerçekleşemeyeceği anlaşılınca halkın yardımına başvurulmuştur.⁸ Belediye hastanesi kurulması yolunda gerek Nihat Sezai Bey'in çalışmaları gerekse Neşet Bey'in çalışmaları bir sonuca ulaşamamıştır.

Belediye tabiplerinin bir görevi de esnafa sıhhat belgesi vermek idi. Bu konu ile ilgili olarak 1924 yılında polis tarafından yapılan denetimlerden sıkışan esnaf, belediye doktorunu suçlayan açıklamalarda bulunmaktadır. Belediye doktorunu yerinde bulamadıkları için sıhhat belgesi alamadıkları ve bu konuda polisin sıkıştırması ve işyerlerinin kapatılması durumu ile karşılaştıklarını ifade etmektedirler.⁹ Esnaftan gelen bu şikayet üzerine belediye tabipliğinden şöyle bir açıklama yapılmıştır:

*Belediye tarafından karakollara gönderilen tamimde öğleden sonra alaturka saat altıdan dokuzaya kadar muayeneye gelmeleri tembih edilmiş iken bir çoklarının öğleden evvel müracaatları kendi üzüntülerine mucip olmuştur.

*Esasen öğleden evvel belediye tabibinin kura (köy) mahallinde bulunması hasebiyle belediyede bulunmayacağı tabii bir şeydir.

*Gezilerde esnafın kendi dükkanlarında muayene edilmesi arzusu da icap edecek muayene-i lazime-i dakikenin dükkanlarda icra edilemeyeceği cihetle maalesef isaf edilemedi.

*Muayene hitamında esnaf gezilerek sıhhat raporlarının mevcut veya adem-i mevcudu tetkik edilecek ve olmayanlar hakkında muamele-i müktezibe icra edilecektir.¹⁰

Belediye tabipliğinin 1924 yılı Haziran ayında yayınlanan başka bir genelgesinde, kolera ve diğer salgın hastalıkları önleyebilmek için esnafın uymak zorunda olduğu kurallar sıralanmaktadır. Belediye ilânındaki kurallar şu şekildedir:

*Sokakların umumi temizliğinden başka, dükkanlarının önünü süpürerler önce mutlaka sulayarak komşularının şikâyetlerine sebebiyet veremeyeceklerdir.

*Otomobillerin sokaklarda toz çıkartarak sürekli dolaşmalarına izin verilmeyecek. Eskiden olduğu gibi otomobiller şehir içinde sadece Postane Caddesi'ni kullanabilecekler ve Uzun Sokak'tan geçmelerine müsaade edilmeyecektir.

*Yaz mevsimi sebebiyle yiyecek ve içeceklerin çabuk bozuldukları göz önünde bulundurularak, katiyetle bozuk yiyecek ve içecek satılmayacak. Lokantaların da bu kurallara riayet ederek yiyecekleri serin yerde saklamaları, ekşiyen yemekleri kesinlikle satmamaları.

*Bakkal ve kasap esnafının tel kafeslere veya temiz örtülere daha ziyade itina etmeleri hayvanlardan başka sinekleri cezbeden ve hariçte kirlenen yağlı

⁸ İstikbal Gazetesi, 9 Mart 1923.

⁹ İstikbal Gazetesi, 3 Haziran 1924.

¹⁰ İstikbal Gazetesi, 5 Haziran 1924.

ve tatlı gıdaların cam veya temiz örtü altında bulundurulması. Hele pek garip bir manzara arz eden bazı kasap esnafının etleri kafesin dışına sokağa asıp sinekten kendilerini muhafaza için tel kafesin içine girme alışkanlığına son vermeleri.

*Muhallebici esnafının bozulmak tehlikesine binaen muhallebi ve sütlü tatlılar imal etmedikleri şayan-ı teşekkürdür. Dondurma imalinde şerbetlerin tazeliğine dikkat edilmesi ve çürük limon ve limon tuzu kullanılmaması.

*Meyvecilerden alınan meyveleri büyük ihtiyat sahibi olanlar suya batırdıktan sonra soğuk suda soğutarak yemeleri daha muvafıktır. Çürük meyveler, sararmış salatalıklar tehlikelidir. Mevsimin başlıca ishallerinin sebebi hemen hemen bunlardır.

*Kahvehanelerde istirahati temin için içilen bir fincan kahveden evvel herhalde bulanık ve ılık suların yerine berrak ve soğutulmuş suların satılması. Bu münasebetle harareten soğuk su yerine şerbetler içildiği; iyi, temiz ve soğuksu satılmaması garip bir haldir. İnsanın ateşini kandırmayan şerbetler yerine İstanbul'da olduğu gibi temizliğe dikkat eden ve yalnız su satan üstü başı temiz bir sucu herhalde bir kazanç temin eder.

*Otellerin temizliklerinin ihmal edildiğini ve abdesthanelerinin otel içerisini kokuttuğunu görüp söylediğim halde dikkat edilmiyor. Yatak, yorgan ve tahtakurusu temizlikleri aynı zamanda müşteri de kazandırır. Otelcilerin susuzluktan şikâyetleri dinlenilmez zira suların en bol bulunduğu mevsimde de susuzluk ve pisliğin devam ettiğini şehir halkı misafirlerinden de her vakit duymuştur. Otelerde, yıkanma mahallerinde sabun bulunmaması meşrut olmamalıdır.

Bervech-i bâlâ mevâda son derece riayet edilmesini ve medeni denilen memleketimizde sıhhatle tamamen zıt münasebetsizliklerin görülmemesini bütün şehir halkı namına temenni ediyorum. Cezadan bahsetmeği akli başında olanlara zait ve gaip telakki ediyorum. Şehrin sıhhatiyle yalnız belediye veya tabibi değil, herkes büyük küçük alakadardır. Temizlik ve sıhhat namına menafî görülen her şeyi arz-ı fert tembihe ve tashihe gayret etmekle ve okumak bilenlerin bu yazdıklarımızı anlatmakla tecziye ile yapılandan daha ziyade muvaffak olur fikrindeyim.¹¹

1924 yılı içerisinde Trabzon'da merkeze bağlı birimlerde görülen salgın hastalıkların türleri ve sayıları hakkında Yeni Yol Gazetesi'nde şöyle bir tablo karşımıza çıkmıştır¹²:

¹¹ İstikbal Gazetesi, 28 Haziran 1924.

¹² Yeni Yol Gazetesi, 3 Aralık 1925.

1924 Yılı Trabzon Merkezine Bağlı Birimlerde Görülen Bulaşıcı Hastalıklar

Hastalık Türü	Hastalık Dereceleri		
	Kötü	Orta	Başlangıç
Veba	0	1	1
Lekeli Humma	3	0	3
Humma-i Tifo İdi	0	1	1
Humma-i Racia (bitile geçen)	1	0	1
Sari Sehayalı İltihap (Menenjit)	0	1	1
Çiçek	11	3	14
Difteri	6	2	9
Humma-i nifasi (lohusalık humması)	0	1	1
Boğmaca Öksürüğü	2	1	3
Kabakulak	7	0	7
Dizanteri	2	0	2
Kızamık	98	242	240

Salgın hastalıklara karşı yürütülen mücadele bir yandan merkezi ve yerel yönetimler vasıtasıyla yürütülürken; diğer yandan Türk Ocağı, Halkevi gibi sivil kuruluşlar aracılığıyla da desteklenmekteydi.

Trabzon Türk Ocağı yöneticilerinden Dr. M. İbrahim Okman başkanlığında bir sağlık heyeti 1925 yılının Ağustos ayında Trabzon'un merkez köylerini dolaşarak 38 sıtmalı hastayı muayene etmiş ve tedavide kullanılmak üzere kinin dağıtmışlardır.¹³ Bu türden faaliyetler daha sonraki aylarda da sürdürülmüştür. Kasım ayında yine Türk Ocağı mensubu doktorlardan Mehmet İbrahim, Tarık ve Edip Beyler köylü-kentli, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın 240 kişiyi bedava muayene etmiş ve bunlardan 180 tanesinin ilaçları Ocak tarafından karşılanmıştır.¹⁴ Trabzon Türk Ocağı fakir halkın sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için, bünyesindeki doktorlardan yararlanmayı ihmal etmemiş, Ocak binasını küçük bir sağlık evi olarak kullanmıştır. Sağlık hizmetinden yararlanmak isteyen kimseler serbestçe Trabzon Türk Ocağı'na müracaat edebiliyorlardı. Muayeneler Pazar ve Çarşamba günleri saat 6-7 arasında Ocak binasında yapılıyordu. 18 Kasım 1925 tarihli Yeni Yol Gazetesi'nde Trabzon Türk Ocağı'nın bu büyük hizmeti "Türk Ocağı'nda Parasız Doktorlar" başlığı ile yayınlanmıştır.¹⁵

Sağlıkla ilgili olarak halkı bilinçlendirmek üzere Trabzon Türk Ocağı

¹³ *Yeni Yol Gazetesi*, 1 Ağustos 1925.

¹⁴ *Yeni Yol Gazetesi*, 18 Kasım 1925.

¹⁵ *Yeni Yol Gazetesi*, 18 Kasım 1925.

1926 yılında bir hutbe metni hazırlayarak mahalle ve köy camilerinde okutmuştur. Hutbe şu şekilde kaleme alınmıştı:

*“Gerek Allah’ın ibadetlerini yapmak ve gerekse çoluk çocuklarımızın rızklarını kazanmak için vücudumuzun sağlam olması lazımdır. Hastalıktan korunmak için birinci şart temizliktir. Beş vakit namazda elimizi, yüzümüzü yıkadığımız gibi tırnaklarımızı, bıyık ve sakallarımızı düzeltmeyi de unutmayalım. İçtiğimiz su kaplarının ağızlarını açıkta bırakmayalım. Bir bardaktan hepimiz su içmeyelim. Yemekten evvel ve sonra ellerimizi yıkayalım. Yattığımız odada kömür yakmayalım, yemek pişirmeyelim. Çocuklarımızı aşılatalım. İçimizden birisi bulaşık hastalığına yakalanırsa hemen hükümete haber verelim.”*¹⁶

Millî Mücadele ve Cumhuriyet’in ilk yıllarının önemli bir yayın organı olan İstikbal Gazetesi’nde halk sağlığı ve hastalıklardan korunma yöntemlerine ilişkin birçok yazı kaleme alınmıştır. Trabzon’da halk sağlığı hakkında Op. Dr. Hafız Eyüb Sabri Bey tarafından “İslamiyette Hıfzıssıha” adlı kitap yazılması ve 1926 yılında Yeni Yol Matbaası’nda basılması, üzerinde durulması gereken önemli bir gelişmeydi. Cumhuriyetin ilânından sonra başlatılan yeni bir vatandaşlık bilinci yaratma seferberliğinin önemli bir halkasını oluşturan Halkevleri’nin 1932’de açılması, kültür ve sanat alanlarında olduğu gibi, halk sağlığı alanında da yeni bir hamle başlatmıştır. Trabzon Halkevi’nin Sosyal Yardım Şubesi içinde başlatılan halk sağlığı çalışmaları, Trabzon Halkevi binasının alt katında açılan poliklinikte sürdürülmekteydi. Kentin değişik sağlık kurumlarında görev yapan hekimler burada nöbetleşe hasta muayenesi yapıyordu. Halkevi’nin kuruluşundan bir yıl sonra, 1933 yılında 1930 hasta muayene edilmişti. Sonraki yıllarda daha iyi örgütlenen Halkevi’nin sağlık gurubu; ilçelere ve köylere kadar ulaşarak bir yandan genel halk sağlığı kontrolleri yaparken, öte yandan sıtma, frengi ve uyuz gibi hastalıklar konusunda konferanslar veriyor, tanıtıcı filmler gösteriyor, ücretsiz olarak kinin ve uyuz ilacı dağıtıyordu. Zaman zaman da muhtaç kişilerin ilaçları ücretsiz olarak temin ediliyordu.

Trabzon’da 1930’lu yıllarda hastalıklara karşı halkı bilinçlendirmek amaçlı yayınlar yapılmaktaydı. Bu tür yayınlar, Trabzonlu gençler tarafından 15 günde bir çıkartılan “Akın” isimli ilmî ve meslekî dergi ile Trabzon Halkevi’nin yayın organı olan “İnan” dergisinde çıkmaktaydı.

Akın Dergisi’nin 2. sayısında Dr. Selim Sabri tarafından “Zührevî Hastalıklar ve İctimaî Tehlike” konulu bir yazı kaleme alınmıştır. Bu yazıda herkes tarafından duyulan, fakat pek önemsenmeyen frengi ve belsoğukluğu hastalıklarının hem bireysel hem de toplumsal zararları üzerinde durulmuş

¹⁶, “Trabzon Türk Ocağı’nın Harsi Faaliyetleri”, *Türk Yurdu*, Yeni Seri, (Eylül 1926), C.11/18-4, Sayı: 182-21, Ankara 2001, s.144.

ve nüfusu azaltan bir etken olarak değerlendirilmiştir.¹⁷ Akın Dergisi'nin 3. sayısında Dr. Tayip Zühtü tarafından "Çocuk Düşürme: Sıkıt" üzerine bir yazı yazılmıştır. Yazıda; çocuk düşüklerinin nedenleri ve hamile bayanlar üzerinde bırakmış olduğu olumsuz etkiler üzerinde durulmakta ve istenmeyen hamileliklerde; kocakarı ilaçlarından, komşu kadınlardan ve mahalle ebelerinden gelen tavsiyelere uyulmaması gerektiği uyarısı yapılmaktadır.¹⁸ Akın Dergisi'nin 5. sayısında Dr. Mustafa Faik tarafından "Kuduz" konulu bir yazı yazılmış ve hastalığın evreleri ve belirtileri üzerinde açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Aynı sayıda yer alan bir haberde şehirde tifo hastalığının çoğaldığı ve halkın aşılınmak için harekete geçmesi gerektiği uyarısı yer almıştır.¹⁹ Derginin 6. sayısında Süleyman Emin tarafından "Ağız hıfzıssıhhası" başlıklı bir yazı yazılmıştır. Yazıda, ağız ve diş sağlığının önemi üzerinde durulmakta ve dişlerin nasıl fırçalanması gerektiği hakkında yanlış-doğru ayırımı yapılarak bilgiler verilmektedir.²⁰ Yazar aynı konuya 8. sayıda da devam etmiştir²¹. Dr. Tarık Temel, derginin 7. sayısına "Kemik hastalığı tedavisi" hakkında bir yazı vermiştir. Bu yazıda Trabzon'da 6 aylık-1,5 yaşındaki çocukların büyük bir bölümünde "Raşitizm" isimli bir tür kemik hastalığının görüldüğü, tedavi edilmediği takdirde ölüme ya da kalıcı sakatlıklara sebebiyet verdiği üzerinde durulmakta ve tedavi yöntemleri hakkında detaylı bilgiler sunulmaktadır.²² Akın Dergisi'nin 9. sayısında Tarık Temel "Deniz banyoları nasıl yapılmalıdır" konusunu işleyerek tabiatın imkânlarından yararlanılırken zararlı ışıklardan korunmak gerektiğinin altını çizmiş ve denize hangi saatlerde girilmesi gerektiği hususunda uyarıcı bilgiler vermiştir.²³

10. sayıda Tayip Zühtü, "Çocuk hıfzıssıhhası" konusunu işleyerek bebek ölümlerinin oranını azaltmak için doğumdan itibaren yapılması gereken işlemler hakkında bilgiler sunmaktadır.²⁴ 11. sayıda Diş tabibi Hayreddin tarafından "Dişlerin hıfzıssıhhasına dair nasihatler" başlıklı bir yazı yayınlamıştır. Söz konusu yazıda çocukluktan itibaren ağız ve diş sağlığı konusunda yapılması gerekenler üzerinde durulmaktadır.²⁵ 12. sayının sağlık köşesinde Dr. Tarık Temel "Çalışma ve zihin yorgunluğu" üzerinde uyarılarda bulunmaktadır.²⁶ Aynı yazar, 13. sayıda "Kışlık nevale hakkında" bir yazı yazarak gıdaların sağlıklı bir ortamda nasıl hazırlanacağı ve korunacağı

¹⁷ *Akın Dergisi*, Sayı :2, 17 Nisan 1932.

¹⁸ *Akın Dergisi*, Sayı :3, 1 Mayıs 1932.

¹⁹ *Akın Dergisi*, Sayı :5, 1 Haziran 1932.

²⁰ *Akın Dergisi*, Sayı :6, 15 Haziran 1932.

²¹ *Akın Dergisi*, Sayı :8, 15 Temmuz 1932.

²² *Akın Dergisi*, Sayı :7, 1 Temmuz 1932.

²³ *Akın Dergisi*, Sayı :9, 1 Ağustos 1932.

²⁴ *Akın Dergisi*, Sayı :10, 15 Ağustos 1932.

²⁵ *Akın Dergisi*, Sayı :11, 1 Eylül 1932.

²⁶ *Akın Dergisi*, Sayı :12, 15 Eylül 1932.

üzerinde halkı bilinçlendirmeye çalışmaktadır.²⁷ Yazar, 15. sayıda bu sefer “saç dökülmesi” üzerinde durmakta ve tedavi yöntemleri konusunda bilgiler sunmaktadır.²⁸ Akın Dergisi’nin 16. sayısının sağlık köşesinde “Enteresan Bir Tıp Vak’ası” başlıklı bir haber yer almaktadır. Bu haberde; Sürmene ilçesinin bir köyünden gelen hastanın Askerî Hastane’de ameliyat edildiğinden bahsedilmekte ve ameliyatı gerçekleştiren Operatör Dr. Ekrem Şadi Bey’in ağzından, hastalık hakkında fotoğraflı bilgi verilmektedir. Buna göre; hastanın başının arka tarafında 15 sene önce bir ur çıkmış, kaşıma neticesinde ur büyümüş ve sarkık vaziyete gelmiş. Bu kötü huylu ura tıp dilinde “Telefontiyazis” yani “ Fil hastalığı” denirmiş. Dr. Ekrem Şadi Bey, meslek hayatında böyle bir vak’aya ilk kez rastladığını ve genellikle bu tür hastalığın iklimi sıcak olan ülkelerde görüldüğünü söylemiş.²⁹ Derginin 18. sayısında Dr. Sedat Celâl tarafından “Bağırsak Kurtları Hakkında” bir yazı yazılmış ve burada; hastalığın belirtileri sıralanarak, bağırsak kurtlarının çeşitleri hakkında bilgi verildikten sonra ihmalkâr tutumlardan kaçınılması gerektiği uyarısında bulunulmuştur.³⁰

20. sayının sağlık köşesinde Dr. Ali Rıdvan tarafından “Midemizi Nasıl Koruyabiliriz?” adlı bir yazı kaleme almıştır. Burada; genel sağlık kaidelerine uyulması, gelişigüzel yemek yiyerek midenin yorulmaması gerektiği üzerinde durulmaktadır.³¹ Yine aynı doktor tarafından derginin 21. sayısında “Nasıl Nefes Almalıyız?”³², 22. sayısında “Sinirlerimizi Nasıl Koruyabiliriz?”³³ ve 23. sayısında da “Tansiyon Hastalığı”³⁴ üzerinde durularak koruyucu hekimlik çalışması yürütülmüştür.

Cumhuriyetin temel niteliklerinin tabana yayılmasında ve vatandaşlık bilincinin geliştirilmesinde çok yönlü fonksiyonu olan Halkevlerinin sağlık konusunda da hizmet götürücü ve eğitici faaliyetleri olmuştur. Trabzon Halkevi’nin de bu yönde faaliyetlerde bulunduğunu, 1937 yılında yayın hayatına giren “İnan Dergisi”nden takip edebilmekteyiz. Derginin sağlık köşesinde ağırlıklı olarak çocuk sağlığı konularına yer verilmiştir. 1.ve 2. sayılarında Dahiliye Mütahassısı Talât Borahan tarafından “Çocuk Psikolojisi” ile ilgili yazılar yazılmış, yine 2. sayıda Diş Tabibi Cemil Hulûsi Bulak tarafından “Çocuk Dişlerinin Lüzum ve Ehemmiyeti” hakkında bir yazı yazılmıştır.³⁵ 4. sayıda yine aynı tabip tarafından “Süt dişlerinin çıkma

²⁷ Akın Dergisi, Sayı :13, 1 Teşrin Evvel 1932.

²⁸ Akın Dergisi, Sayı :15, 1 Teşrin Sani 1932.

²⁹ Akın Dergisi, Sayı :16, 15 Teşrin Sani 1932.

³⁰ Akın Dergisi, Sayı :18, 15 Kanun-ı Evvel 1932.

³¹ Akın Dergisi, Sayı :20, 15 Kanun-ı Sani 1933.

³² Akın Dergisi, Sayı :21, 1 Şubat 1933.

³³ Akın Dergisi, Sayı :22, 15 Şubat 1933.

³⁴ Akın Dergisi, Sayı :23, 1 Mart 1933.

³⁵ İnan Dergisi, Sayı:1-2, Mayıs- Haziran 1937.

zamanları” konusuna değinilmiştir.³⁶ 6. sayının sağlık köşesinde Askerî Hastane Dahiliye Mütahassısı Turgut Targay tarafından “Ağızdan Tifo Aşısı korunmayı temin edebilir mi?” başlıklı bir yazı yazılarak koruyucu hekimliğin önemi üzerinde durulmaktadır.³⁷ 7. sayıda yine Cemil Hulûsi Bulak tarafından “ Diş çürüklerinin delâlet ettiği mâna nedir” konusuna değinilerek diş çürükleri ile çocuk sağlığı ve gelişiminin mukayesesi yapılmaktadır.³⁸

1930’lu yıllarda Trabzon’un sağlık durumu ve yürütülen sağlık hizmetleri ile ilgili olarak mülkî ve askerî yetkililer tarafından zaman zaman raporlar hazırlanıyor ve bunlar Ankara’ya sunularak çözüm bekleniyordu.

Vali Vekili T.Talat Demirkan tarafından hazırlanan Trabzon ilinin genel durumunu gösteren 24.7.1935 tarihli raporda; şehrin sağlık durumunun çok iyi olduğu, mevsim hastalıklarının ara sıra baş gösterdiği, ancak yaygın ve salgın halinde bir hastalığın olmadığı ve 850 kadar frengi hastasının bulunduğu ve bunların da bakım altında olduğu belirtiliyordu. Sıtma hastalığının tek tük görüldüğü, bataklikların olmadığı, sayısı 30’u bulan derelerin ara sıra taşmasıyla yatakları yanında ve önceden kestirilemeyen yerlerde, bazı köylerde ve yollar üzerinde ve çeşme başlarında ufak tefek su birikintilerinin görüldüğü, ancak bunların tehlikeli bir durum oluşturmadığı raporda belirtilen diğer hususlardandı. Raporda; şehir ikliminin çok yağışlı olmasından dolayı burada kemik hastalıklarına ve özellikle de kemik veremine çokça rastlanıldığından bahsedilmektedir. Sağlık kurumlarıyla ilgili olarak, mevcut Memleket Hastanesi’nin 50 yataklı olduğu, bu haliyle vilayetin sağlık ihtiyacını karşılayamadığı gibi Çoruh (Artvin) ve Gümüşhane vilayetlerinin hastalarına da hizmet vermek durumunda olduğu ifade edilmektedir. Hastanenin yıllık tahsisatı 28.068 liradır ve bu imkânlarla yılda ortalama 1.300 hastaya hizmet vermektedir. Bu sayının en az 300’ü komşu vilayetlerden olmakla, gerek Trabzon ilinden gerekse komşu vilayetlerden hastaneye yatmak üzere başvuran hastaların sayısının çokluğu yatak sayısının en azından 100’e çıkarılmasını ve bütçe imkânlarının artırılmasını zorunlu hale getirmekteydi. Bu talepler merkezi idareye sunulmuştur.

Bu taleplerin dile getirildiği dönemde Trabzon’da Verem Savaş Dispanseri’nin açıldığı ve birkaç ay içerisinde 1.000’den fazla hastanın burada muayene olduğu raporda bahsedilen başka bir husustur. Şehir sularının ve kanalizasyon sisteminin çağdaş bir görüntü vermediği, belediyenin mevcut finans yapısıyla bu işin altından kalkamayacağı, dolayısıyla merkezi idarenin desteğinin gerektiği raporda ifadesini bulan diğer hususlardandı.

Söz konusu raporda; Trabzon’da geçmiş dönemden kalan kapsamlı bir

³⁶ *İnan Dergisi*, Sayı:4, Ağustos 1937.

³⁷ *İnan Dergisi*, Sayı:6, Teşrinî Evvel 1937.

³⁸ *İnan Dergisi*, Sayı:7, Teşrinî Sani 1937.

sağlık müessesesinin bulunmadığı, bu yüzden ölüm vakalarının sık olduğu belirtiliyordu. Bu durum, şehrin kara ve deniz yollarının bağlantı noktasını teşkil etmesinden dolayı salgın hastalıklara açık olmasıyla ilişkilendiriliyordu. Salgın hastalıklara maruz kalanların tedavisi için hayırsever insanlar ya evlerinde bulundukları aşı ve serumlarla müdahale ediyor ya da Batum ve İstanbul'a tedaviye göndererek fakirlere yardım ediyorlardı.

Rapordan şehir ve köylerde seyyar tabipler vasıtasıyla frengi ve sıtmaya karşı mücadelenin yapıldığını, nüfus artış hızında Türkiye rekorunu elinde tutan Trabzon'da doğum hizmeti vermek ve bebek ölümlerini azaltabilmek için bir doğum ve çocuk bakımevinin kurulacağına yönelik samimi bir beklentinin olduğunu ve bunun şehirde büyük sevinç yarattığını da öğreniyoruz. Yine rapordan 340 bin nüfuslu Trabzon'un Çoruh, Gümüşhane ve diğer illerden gelenlerle 1,5 milyonu aşkın bir nüfusa 50 yataklı hastanesiyle hizmet verdiğini, ancak bunun artık imkânsız hale geldiğini ve Sağlık Bakanlığı'nın 150-200 yataklı yeni bir hastanenin yapılması için harekete geçmesi gerektiğini okuyoruz. Başbakanlıktan 150-200 yataklı ve tam kadrolu Sivas, Erzurum ve Diyarbakır Numune hastaneleri gibi bir sağlık müessesesinin, hinterlandı ile beraber 1,5 milyonluk nüfuslu Trabzon'da kurulmasının çok yararlı olacağı dilenerek raporun sağlıkla ilgili bölümü bağlanmıştır.³⁹

1930'lu yıllarda Trabzon ile ilgili bir başka rapor İl Jandarma Komutanı Binbaşı Tahir Baykal tarafından hazırlanmıştır. 1937 yılında kaleme alınan raporun sağlıkla ilgili kısmı şunları ihtiva etmekteydi:

"Vilayet merkezinde Sıhhat Müdürlüğü ve mülhakatta da hükümet tabipleri sıhhi işleri idare etmektedirler. Vilayet bölgesinde sağlık durumu oldukça iyidir. Sağlığı koruma ve tedbir faaliyetleri iyi devam etmektedir. Vilayetin sahil kısmı ekseriyetle sıtmalıktır. Temizlik hususunda pek ihmalkâr olan köylü tabaka arasında tifo ve verem hastalıkları sahil bölgede ise sıtma eksik olmamaktadır. Köylünün cehaleti tabipten ziyade mütetabbibe rağbet ettirmektedir. Sıhhi teşkilat ve bilhassa jandarma bu nokta ile de ayrıca iştigal etmektedir. Trabzon'da tedavi müessesesi olarak noksan teşkilli bir memleket hastanesi, bir verem dispanseri ve Of kazasında da bir dispanser mevcuttur. Mülhakatta hiç eczane yoktur. Yalnız Trabzon'da dört eczane vardır. İlaç bakımından Trabzon aynı zamanda Şark vilayetlerinin de ihtiyaçlarını karşılama mevkiindedir. Vilayetin sıhhi teşkilatı tam manasıyla ihtiyacı karşılayacak kudrette değildir. Bu itibarla vilayet merkezinde 200 yataklı tam teşkilli ve asri tesisatlı bir numune hastanesi yapılmakta ve inşaat faaliyeti devam etmektedir. Bu müessese ikmal edildikten sonra yalnız Trabzon'un değil, şarkın da sağlık ihtiyacını karşılayabilecektir. Trabzon'da 20'den fazla serbest hekim vardır. Fakat halk, hekim ve ilaç ücretlerinden ve

³⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10/65.433.4

bakım hususundaki itinasızlıktan dolayı daima şikayet etmekte ve maddi imkânı daha iyi olanlar tedavi için İstanbul'a gitmektedirler. Tifo salgınının başlıca amili açık akan sulardır. Bu hastalığa karşı mücadelenin کافی derecede olmadığını itiraf etmek mecburiyetindeyim. Fındığa karşı çok haris olan fareler o kadar çoğalmış ve irileşmişlerdir ki, bugün Trabzon'da her evi bunların yüzlercesi tehdit etmekte olmasına rağmen bunların itlafi yolunda hiçbir çare ve mücadeleye girişildiğini göremiyoruz. Memleketin kışlık mahrukatı (yakacağı) fındık kabuğu olduğu için evlerde odunluklara doldurulan bu kabukların içinde kalan fındık parçaları, fareleri evlere çeken yegâne sebeptir. Binâenaleyh memlekette fare çokluğu bu durumunu muhafaza ettikçe veba tehlikesi de her evi tehdide devam edecektir".⁴⁰

Bu dönemde Trabzon'un genel durumu ile ilgili son raporlardan birisi Vali Refik Koraltan tarafından 1939'da hazırlanmıştı. Raporun sağlık ile ilgili kısmı "Vilayetin Sıhhi Vaziyeti" başlığı altında şu şekilde kaleme alınmıştı:

"Trabzon kasabası sahile muvazi olarak bina edilmiş ise de sokakları gayrı muntazam, caddeleri pek dardır. Denize amut (dik) caddeleri olmadığından yaz mevsiminde havası sıcaktır. Kasabanın umumi surette cenup tarafını ihata ettiğiinden dolayı cenup rüzgarları azdır.

Yaz, kış rutubeti ziyade olup vasati olarak 70-100 derece arasındadır. Ve Kanun-ı Sani, Şubat aylarında ekseriyetle sis olur.

Vilayet dahilinde, İdare-i Hususiye'nin Boztepe Mahallesi'nin garbinda elli yataklı kargir bir hastanesi olup, bulunduğu mahal havadardır. Tekürçayır mevkiinde ciheti askeriyeeye ait yüz yataklı bir hastane dahi vardır. Bu hastanelerden başka Uzun Sokak mahallesinde yirmi yataklı röntgen cihazını havi Sıhhat Yurdu namında hususi bir hastane daha vardır. Of, Vakfikebir, Maçka kazalarında beşer yataklı umumi muvazeneden idare edilen tedavi evleri vardır. Birisi Meydan-ı Şarki'de Şifa, diğeri Uzun Sokak'ta Ferah; Orta Hisar Mahallesinde İstanbul isminde üç eczane vardır.

İçilen sular memba, şehir, köy sularıdır. Kasabanın şark kısmında Değirmendere, Arafilboyu, İskender Paşa, Zülmera suları içilmekte olduğu, kasabanın garp kısım mahallâtında yine Zülmera, Polita, Kırzade, İmaret suları içilmekte ve Boztepe manastırından getirilen bir memba suyundan o civar halkın su ihtiyacı temin edilmektedir. Bunlardan Değirmendere ve Polita suları dere suyudur. Üzerleri açık, gayr-ı muntazam mecralardan akmaktadır. Şürbe salih değildir. İskender Paşa suları ile Arafilboyu suları her ne kadar içmeğe elverişli sular ise de mecralarının kötü olmasından dolayı membalarındaki safiyetini gaip etmektedir.

⁴⁰Tahir Baykal, *Bir Jandarma Subayının Kaleminden 1937 Yılında Trabzon*, (Basılmamış Rapor),138 s.

Şehrin umumi tanzifat ve tathîrâtında (temizliğinde) kullanılan Değirmendere suyu Trabzon-Erzurum şosesi civarında 12 kilometre mesafede Değirmendere ırmağına ayrılarak üzeri açık hususi bir hark ile şehre getirilmektedir. Bu sudan, ancak hamamlarda, evlerde tathîrât için istifade edilmektedir. Kırzade ve Zülmera suları membalarından şehre kadar demir yollarla isale edilmekte ise de şehrin umumi su ihtiyacına kâfi gelmemektedir.

Mali vaziyeti müsait olan halk, şehrin şark-ı cenubisine 12 kilometre mesafede Zefanos köyünden merkeplerle getirilen muhtelif memba suyunu içmektedir. Trabzon'da içilen suların en saf suyudur.

Trabzon kasabasının kısm-ı şarki ve garbisinde sahile kadar imtidat(uzanan) eden lağım varsa da sahil civarında açıkta kaldığından yaz mevsiminde civar mahallattan ahval-i sıhhiyesi ihlâl edilmektedir. Bundan başka kasabanın kısm-ı vasatisinde Tabakhane ve Zağnos derelerine civar evlerin lağımları karışmakta ise de bu dereler tathir edilmediklerinden dolayı yaz mevsiminde yağmur sularının azaldığı bir zamanda bu derelerde biriken muzahrafat taaffün ederek o civarın havasını ifsat etmektedir.

Sahilde ve mezkur iki dereler, uzak mahallattaki hanelerde lağım tertibatı olmayıp çukurlar vardır⁴¹.

1930 yılında hazırlanan ve yukarıda bir kısmını özetlediğimiz raporlar ışığında Trabzon'da sağlık hizmetlerinin her geçen gün daha da geliştiğini, bu hizmetleri vermek üzere ileri teknoloji ve kapasiteli kurumların yapılmaya başlandığını görüyoruz. Bunlardan en önemlisi 1930'lu yılların sonlarına doğru yapım çalışmaları başlatılan Numune Hastanesi'dir. Hastanenin kuruluşunda 3. Genel Müfettiş Tahsin Uzer'in büyük emeği vardır. Tahsin Uzer, Trabzon'u bölgenin sağlık merkezi haline getirmek amacıyla 1937 yılında Numune Hastanesi için bir arsa temin edip, binanın yapımına başlamıştır. Araya II. Dünya Savaşı'nın girmesi, dolayısıyla ödenek yetersizliğinden binanın yapımı gecikmiş; hastanenin açılışı, ancak 24 Temmuz 1947 tarihinde gerçekleşebilmiştir.⁴²

Yukarıda izah etmeye çalıştığımız sağlık hizmetlerinin yürütücü kadrosundan, elimizdeki belgelerin ışığı altında ve konu başlığımızın sınırları içerisinde, isimlerini tespit edebildiklerimiz şunlardır:

⁴¹Trabzon valisi Refik Koraltan tarafından 15.51939'da hazırlanan ve vilayetin genel durumunu yansıtan rapor (Basılmamış), 101 s.

⁴² Numune Hastanesi'nin çekirdeği 1920 yılında Hilal-i Ahmer'e ait olan bir mekânda açılmış olan Memleket Hastanesi'dir. Memleket hastaneleri Mart 1923 tarihinden itibaren birer numune hastanesine dönüştürülmeye başlanmış ve Sıhhiye Vekaleti'ne bağlanmıştır. Bu nedenle 1920 yılı Mayıs'da kurulan Trabzon Memleket Hastanesi 1923 Mart'ında bugünkü Numune Hastanesi'nin temelini teşkil edecek şekilde fonksiyonunu tamamlamıştır (Usta, a.g.m., s.XXX).

Tabipler	Diş Tabipleri	Eczaneler
Vahap Bey	Sait Bey	Hilâl
Mehmet İbrahim Okman Bey	Mehmet Tahir Bey	Ferah
Sabri Bey	Celaleddin Avni Bey	Turan
Osman Senai Bey	Mazhar Bey	Hidayet
Abdulvahap Rıza	Cemil Hulusi Bulak Bey	Emniyet
Nihad Sezai Bey	Nuri Bey	Şifa
Efendizade Mahmut Bey	Hayreddin Rıza Bey	İstanbul
Rıfât Ahmet Bey	Süleyman Emin Bey	
Seyfettin Fahri Bey		
Safvet Bey		
Mehmet Tevfik Bey		
Cemil Şerif Bey		
Abdullah Edip Bey		
Cemil Şerif Bey		
Hakkı Dursun Bey		
Kemal Fazıl Fevzi Bey		
Edip Resuloğlu Bey		
Tayip Somel Bey		
Ömer Bican Bey		
Zühtü Bey		
İsmail Ferit Bey		
Recep Bey		
Nüzhet Bey		
Cemil Bey		
Siret Bey		
İbrahim Bey		
Kâzım Bey		
Mustafa Bey		
Neşet Bey		
Ahmet Neşet Nemlioğlu Bey		
Ekrem Şadi Bey		
Süleyman Bahri Bey		
Selim Sabri Bey		
Tayip Zühtü Bey		
Mustafa Faik Bey		
Tarık Temel Bey		
Sedat Celâl Bey		
Ali Rıdvan Bey		
Talat Borahan Bey		
Turgut Targay Bey		

Sonuç

İmparatorluktan ulus-devlete geçiş süreci Türkiye’de oldukça sancılı olmuştur. Türk milleti 1911’de Trablusgarp’ta girmiş olduğu var olma savaşından 11 yıllık bir mücadelenin arkasından 1922’de Büyük Taarruz ile çıkmış ve Cumhuriyet’in kapısı aralanmıştır. 1923’te kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin şüphesiz pek çok alanda önceliği vardı. Anadolu yakılıp yıkılmış, nüfus kırılmıştı. Cumhuriyeti kuran kadronun en hassas olduğu konulardan biri de sağlıktı. Salgın hastalıklarla mücadele etmek, sağlık hizmetlerini ülkenin en ücra noktalarına taşımak Cumhuriyet kadrolarının en çok üzerinde durduğu konulardan ve “Halkçılık” ilkesinin de gereği idi. Bu çerçevede yürütülen çalışmaların en önemli duraklarından birisi Trabzon’dur. Trabzon Vilâyeti, liman kenti olma özelliğiyle dışa açık ve hinterlandı geniş bir yerdir. Bundan dolayı Cumhuriyet döneminde merkezî idare aracılığıyla yürütülen sağlık hizmetlerinde Trabzon “pilot bölge” özelliği göstermektedir. Trabzon’da kurulan sağlık kuruluşları sadece şehre değil, aynı zamanda çevre illerin halkına da hizmetle yükümlü kılınmıştır. Atatürklü yıllarda Türkiye’de üzerinde en çok durulan konulardan salgın hastalıklarla mücadele Trabzon ve çevresinde başarılı bir netice vermiştir.

Trabzon, tıp alanında yazılı kültürün kendini gösterdiği önemli şehirlerden birisidir. Bu şehirde 1910’da “Hekim” adlı bir gazete çıkartılmıştır. İlerleyen yıllarda, 1926’da “İslamiyette Hıfzıssıha” isimli bir kitap da basılmıştır.

Cumhuriyet rejiminin merkez-taşra ilişkisinde, bölgesel olarak, en önemli duraklardan birisi olan Trabzon’da sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde ve halkın aydınlatılmasında bir sivil toplum kuruluşu olan Halkevi’nin çok önemli işlevleri olmuştur. Trabzon Halkevi, bu işlevini sadece mekânsal katkı ve malzeme temini yoluyla değil, aynı zamanda halkı bilinçlendirmede yayın faaliyetinde bulunarak da yerine getirmekteydi. Trabzon Halkevi’nin yayın organı olan “İnan Dergisi”nde şehirde özel ya da kamusal alanda görev yapan hekimler uzmanlık alanlarıyla ilgili yazılar yazarak hizmet etmekteydiler. İnan Dergisi’nin yanında Trabzonlu gençlerin çıkartmış olduğu Akın Dergisi de sağlık konusunda yürütmüş olduğu yayın faaliyetiyle halkı bilinçlendirmede çok önemli katkılar sağlamıştır.

Diğer alanlarda olduğu gibi sağlık hizmetleri bağlamında da Trabzon, Cumhuriyetin “Aydınlanmacı” yüzünün taşradaki en önemli yansımalarından biridir.

ABSTRACT

Trabzon experienced very important developments in health services in the first quarter of the 20th century. The most outstanding characteristic of this period was the action taken against epidemics. This was achieved by the efforts of central, local administrations and civil foundations like Türk Ocağı and Halkevi. In this study using archival documents, we will try to investigate the health services in Trabzon between the years of 1923-1938.

Keywords: Trabzon, Numune Hospital, Public Health Care